

Η εξέγερση του Κιλελέρ

Εκατό χρόνια από το θάνατο του Μαρίνου Αντύπα

Της Χριστιάννας Λούπα*

loupachr@otenet.gr

(18-4-07)

Όταν το 1881 οι Τούρκοι αποχώρησαν από τη Θεσσαλία άφησαν πολλά προβλήματα πίσω τους. Το κυριότερο και πιο ιδιότυπο ζήτημα ήταν το αγροτικό. Έλληνες κεφαλαιούχοι – κυρίως ομογενείς - εμφανίστηκαν αμέσως ως ιδιοκτήτες τσιφλικιών, υποκαθιστώντας τους Οθωμανούς προκατόχους τους, ισχυριζόμενοι ότι είχαν αγοράσει τη γη από το τουρκικό δημόσιο με συμβόλαια που είχαν υπογραφεί στην Κωνσταντινούπολη.

Με την ενσωμάτωση λοιπόν της Θεσσαλίας στην Ελληνική επικράτεια οι κολλήγοι βρέθηκαν σε πολύ δεινότερη θέση από εκείνη που βρίσκονταν επί Τουρκοκρατίας. Κι αυτό γιατί οι Έλληνες πλέον τσιφλικάδες επέμεναν ότι είχαν δικαιώματα απόλυτης κυριαρχίας σε όλη την ιδιοκτησία τους, ενώ οι καλλιεργητές - κολλήγοι είχαν περιπέσει σε καθεστώς δουλοπάροικου, αφού ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν στον τσιφλικά το 1/2 ή το 1/3 της παραγωγής και άλλα προϊόντα, ενοίκιο για τη βοσκή των ζώων τους και να στέλνουν μια γυναίκα για ζύμωμα. Παράλληλα δούλευαν μέσα στα λασποχώραφα κάτω από άθλιες συνθήκες, ζούσαν σε τρώγλες και ανέχονταν την ταπείνωση του μαστιγώματος και του βιασμού των γυναικών τους από τους μεγαλοκτηματίες. Επί Τουρκοκρατίας, αντίθετα, οι τσιφλικάδες είχαν μόνο το δικαίωμα εισπράξεως των προσόδων επί των μεγάλων εκτάσεων που κατείχαν, ενώ οι κολλήγοι είχαν πατροπαράδοτα δικαιώματα επί των κοινόχρηστων χώρων του τσιφλικιού, δηλαδή της γης, των σπιτιών, των δασών και των βοσκοτόπων.

Το μεγάλο λάθος των τότε κυβερνήσεων ήταν ότι εφάρμοσαν το βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο που ίσχυε στην Παλαιά Ελλάδα, αντί για το

οθωμανικό, παραγνωρίζοντας έτσι τα δικαιώματα των αγροτών. Όπως ήταν φυσικό, τοπικές και όχι συντονισμένες εξεγέρσεις άρχισαν σταδιακά να ξεσπούν στη Θεσσαλία, ταυτόχρονα με την άρνηση των καλλιεργητών να δώσουν στους νέους τσιφλικάδες το γνωστό «γήμορο», δηλαδή το μέρος από τη σοδειά που διεκδικούσαν.

Στο μεταξύ το κόμμα του Κουμουνδούρου θριαμβεύει με τη φιλοαγροτική πολιτική του στη Θεσσαλία, πολλοί υπουργοί όμως υποστηρίζουν τους τσιφλικάδες – μερικοί από τους οποίους είναι και βουλευτές - με αποτέλεσμα να αρχίσουν αιματηρές συμπλοκές, συλλήψεις και φυλακίσεις, κυρίως στη Δυτική Θεσσαλία. Οι επιστήμονες και ο κόσμος της διανοήσης τάσσονται στο πλευρό των αγροτών, που θέλουν κι αυτοί να είναι ελεύθεροι όπως κι οι υπόλοιποι Έλληνες. Ιδεολογικό κέντρο του αγροτικού κινήματος είναι ο Βόλος.

Οι συγκρούσεις αυτές, όχι μόνο δονούν το πανελλήνιο, αλλά παίρνουν και νομικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις. Οι τσιφλικάδες, έχοντας χρήματα και την κυβέρνηση με το μέρος τους και διαθέτοντας τους καλύτερους δικηγόρους κατορθώνουν μέχρι και δίκες να εξαγοράζουν. Αντίθετα οι αγράμματοι και φτωχοί αγρότες αδυνατούν να τα βγάλουν πέρα με τα νομικά τερτίπια, τις δολοπλοκίες και σοφιστείες, αλλά και με τα τεράστια έξοδα που απαιτούν οι μακροχρόνιες δίκες.

Καθώς τα χρόνια περνούν ωστόσο, παρ' όλες τις περιπέτειες και την ανέχεια, η αγροτική τάξη θα καταφέρει σιγά σιγά να μορφώσει αρκετά από τα παιδιά της, που θα ηγηθούν πλέον τα ίδια του αγροτικού κινήματος. Αυτός είναι και ο ένας από τους δύο παράγοντες που θα συντελέσουν στις μεγάλες αγροτικές εξεγέρσεις και θα οδηγήσουν στα συγκλονιστικά γεγονότα που θα ακολουθήσουν.

Γιατροί, δικηγόροι και δάσκαλοι, λοιπόν - γνήσια παιδιά της αγροτιάς - κατορθώνουν να ενώσουν τον πληθυσμό σε αγροτικούς συνδέσμους, την ώρα που η κυβέρνηση προσπαθεί να επιβάλλει τη «Μορτή», ένα νομοσχέδιο που θα νομιμοποιούσε όλες τις αυθαιρεσίες

των τσιφλικάδων και θα καθιέρωνε τη σκλαβιά των αγροτών. Ο Θεσσαλικός κάμπος βράζει απ' άκρη σ' άκρη.

Ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος αποτελεί ο Κεφαλονίτης νεαρός διανοούμενος και γνωστός αγωνιστής, Μαρίνος Αντύπας, που

περιδιαβαίνει τα Θεσσαλικά χωριά και ξεσηκώνει τους αγρότες. Οι τσιφλικάδες αποφάσισαν να του κλείσουν το στόμα μια για πάντα και τον δολοφόνησαν στις 9 Μαρτίου 1907. Το αίμα του όμως δεν πήγε χαμένο. «Θέλω και νεκρός να είμαι ανάμεσά σας», συνήθιζε να λέει.. Κι έτσι κι έγινε. Ο

Αντύπας έγινε ήρωας και σύμβολο εξέγερσης για τους αγανακτισμένους αγρότες.

Ο δεύτερος παράγοντας εξ άλλου, που έκανε το ποτήρι να ξεχειλίζει, ήταν η στρατιωτική επανάσταση στο Γουδί στις 15 Αυγούστου 1909, που έφερε στο προσκήνιο δημοκρατικές δυνάμεις. Αλλά και οι απεργίες των καπνεργατών του Βόλου έδωσαν θάρρος στους αγρότες. Ο αξιωματικός Νικόλαος Ζορμπάς, αρχηγός της επανάστασης και καταγόμενος από τις Μηλιές του Πηλίου, ενθάρρυνε τους αγροτικούς συνδέσμους να ασκήσουν πίεση στους πολιτικούς με υπομνήματα, ψηφίσματα και συλλαλητήρια. Το αίτημα είναι ένα: η απαλλοτρίωση της γης.

Πράγματι, ογκώδη και αιματηρά συλλαλητήρια οργανώνονται στα Τρίκαλα, στα Φάρσαλα, στο Βελεστίνο, στην Καρδίτσα, στο Βόλο και τέλος στη Λάρισα, που είχε προγραμματιστεί για τις 6 Μαρτίου 1910. Το πρωί της ίδιας μέρας στο σιδηροδρομικό σταθμό του Κιλελέρ έγιναν συμπλοκές, καθώς οι χωρικοί προσπαθούσαν να επιβιβαστούν στο τρένο χωρίς εισιτήριο. Δύο νεκροί και πολλοί τραυματίες ήταν ο απολογισμός. Παρόμοια επεισόδια έγιναν και αλλού με αποτέλεσμα οι νεκροί να φτάσουν τους επτά. Οι συλληφθέντες παραπέμφθηκαν σε δίκη, αθωώθηκαν όμως πανηγυρικά.

Η εξέγερση του Κιλελέρ, η μεγαλύτερη αγροτική κινητοποίηση της νεότερης Ελλάδας, εκτός από την ηρωική της διάσταση, υπήρξε

ορόσημο στην ιστορία του αγροτικού κινήματος, γυρίζοντας τον τροχό της μεταρρυθμιστικής πολιτικής των μετέπειτα κυβερνήσεων. Το πρώτο δειλό βήμα έγινε ένα χρόνο αργότερα από τον Βενιζέλο, που πήρε κάποια νομοθετικά μέτρα υπέρ των κολλήγων. Απαλλοτριώσεις όμως δεν έγιναν ακόμα κι ένας λόγος ήταν οι βαλκανικοί πόλεμοι που ακολούθησαν.

Οριστική λύση στο πρόβλημα δόθηκε αρκετά χρόνια αργότερα, το 1923, όταν ανέκυψε το πρόβλημα των χιλιάδων ξεριζωμένων από τη Μικρά Ασία. Με πρωθυπουργό τον Νικόλαο Πλαστήρα, άρχισε η ανακατανομή της γης, προκειμένου να μοιραστούν χωράφια για καλλιέργεια στους πρόσφυγες. Η Θεσσαλική γη, βασανισμένη και ποτισμένη με το αίμα των παιδιών της, φαίνεται πως επιτέλους ησύχασε. Ποτέ όμως δεν θα ξεχάσει εκείνους που αγωνίστηκαν, φυλακίστηκαν και έδωσαν και τη ζωή τους ακόμα για μια καλύτερη ζωή, για ελευθερία και δικαιοσύνη.

** Η Χριστιάννα Λούπα είναι δικηγόρος και συγγραφέας του βιβλίου «Μετά την Καταστροφή, Σμύρνη – Κατοχή» (εκδόσεις Ιωλκός)*